

Raija Pyölin juhlapuhe Valtakunnallisessa Salmi-juhlassa 25.-26.7.2009 Pielavedellä

Salmilaine ristikanzu – ainos vai rajal? Juuret, viero da kieli.

Kunnivoitettu Suuri Paimoi Leo, hüvä salmilaine rahvas!

Tahton sanuo suuret passibot kaikile järjestäjile, enne kaikkie Kari Koslozele, ku kučuit minuu tänne salmilazeh pruazniekkah pidämäh paginua. On olluh suuri ilo nähtä nenga äijü salmilastu rahvastu tiä čoman Pielavein randazil, voibi tävvel süül sanuo: endizes Manššilan küläs. Duumaičen, tūo kaikin putilleh ellendättö minun paginan, gu vie opin paista kiirehtimättäh.

Salmilaine ristikanzu ainos on olluh kontaktas rajan kel. Häi ei ole vaigu lähtennüh rajan pinnas, a rajan lähäzüttü häi on kannelluh sumččazes kogo eloksen aijan, toiči tiedämättäh, toiči ihan tiedäjen. Raja on keral hänen juuris, vieros (uskos) da kielel. Se on oza salmilastu identitiettua, ičentunduo.

Vähäzel omis juuris. Juuret minul ollah salmilazet: tuatan puoles Lungulansuares, Tiijalan küläs, a muamo minun on Palojärven külän eläjii. Da vie tuatan muamo, minun buabo, on roinnuhes Manššilas. Vot sentäh tunnen, što juurien puoles olen putin salmilaine, hos olen roinnuhes jälles voinua täl puolel rajua, Keski-Suomes. Omat juuret minuu tozissah ruvettih kiinnostamah müöhä, vaste vuotta 20 tagaperin. Mugahäi on: konzu nuori olet, sit on elokses külläl muudu touhuu, et ni musta omua alguperiä. A konzu rubein tutkimah karjalan kieldü da sen ven'alazii piirdehii, pidi minul kävellä toizel puolel rajua Aunuksen hieruzii müö da pagizuttua sie eläjii karjalazii. Se oli tozi kielikülü minulleni: kielen lizäkse kogonaine karjalaine maailmu da endine kul'tuuru avavuttih. Nämien rajantagazien karjalazien buaboloin paginoin avvul minul uvvessah juohtui mieleh lapsuon aigu, kudaman duumaičin, jo unohtannuh olen.

Minun lapsuskois Muaningan Kiärmelahtes meidü eli nelli polvie salmilastu ühten levon al. Vahnin oli prabuabo, kudamua müö Babakse kučuimmo. A hänes vie pagizen ielpäi enämbi. Karjalas lähtös müö lapset kuulimmo kois vai gu paistih vahnembat keskenäh, libo omien rodn'ien da nuaburiloin kel. Pahimbis traumaos meidü lapsii onnuako suojeldih, ei äijiä tahtottu niilöis paista. Mustelen, enimät kuulin da luvn vaste müöhembäl ijäl. Minun t'outa Aino hüvin musti kaiken: pagizi, kui häi lehminenke käveli pitkän dorogan Salmis Savoh, ozutti vie kovendumat jallanpohjis. Net nikonzu hänel ei paranduttu. Itkunke saneli omii mustoloi, pahoi da hüvii. Hänen mieles mualimas ei ole tostu Luadogan jüttümiä järvie, da nikus ei kägöine muga heliesti kuku kui Karjalas... Häi puutui Ruočinmuale lopuskakse igiä, sie meni ruočilazele miehele, imminkummin pagizi kolmeh kieleh: ruočikse, suomekse da vie omah kieleh, karjalakse, konzu puutui kenenke paista. Omii juurii

nikonzu ei unohtannuh. Vuottu kaksi tagaperin häi lähti tuonilmazih. Hänen ozakse oli roinnuh eliä ei vai kahten kul'tuuran rajal, a kolmen.

Se toven minuu pahoittau, ku en omil vahnembil ellendännüh küzellä, konzu hüö elos oldih da vie hüvin mustettih kai endizet dielot. No toinah en ole ainavu karjalaine, kudai müöhä tostavui. Juuret üksikai ollah tuldu koin perindönnü. Hos olen elänüh savolazien keskes Muaningal da vie Helsingis da Lahtes, voin tävvel süül pidiä ičče karjalazennu, da vie salmilazennu.

Müö tiä Pielaveil olemmo pruaznuinnuh Valassin pruazniekkua, kudai on tulluh iče Manššilan küläspäi. Manššilaine ristikanzu hüvin on omat kiriköllizet perindehet hengis pidännüh. Meijän pravoslaunoi viero on vessel viero. Sih kuulutah paiči jogahizen omua persounallistu vieruo vie kollektiivine, kiriköllinen viero. Värikkähät kirikön sluužbat da pruazniekat lujendetah jogahizen omua jumalkuvua. Jälles voinuahäi joga kohtah, kus eli pravoslaunoidu karjalastu, nostettih kirikkö libo časounu da oma prihodu (seurukundu) keräi yhteh rahvastu. Kirikön da prihoda ruado avvutti evakkoloi uvven eloksen lujendajannu. Olohgo vie mostu karjalastu, kudai ei malta Vaeltajan laulukirjan pajozii; ned opastuimmo hristianskoil luageriloil Keitelen Hiekas, ONL:n piirilöis libo vieronurokoil školas?

Meil jogahizel toinah on mieles midätah oman lapsusaijan kirikös, libo sie kodi-Salmis, libo jo tiä uuzis eländükohtis. Hos meijän kirikkölöis jäi rajan tuakse 90 protsentua, viero Jumalah nikunne ei hävinnüh. Allus piettih jumalansluužbua školis da erähis suurembis talolois. A sit jo 1950-luvvul toven tevol ruvettih nostamah prihodu da kirikküö. Meil Muaningal eläjil prihodu oli tiä Pielaveil. Meijän nuaburiküläh Kinnulanlahteh tuli časounu (nügöi se on Kiärmelahten časounu), da pravoslaunoin vieron opastai meidü lapsii sinne enzmäzekse talui. Emänpäivän pruazniekkusluužbua piettih yhtes külän suurimas talois: sinne kerävüimmö lapset dai vahnemat. Vie tuldih sinne erähät l'uteranskoitgi perehet. 50-luvvulhäi lapset ristittih omah vieroh, ga konzu muamo libo tuatto perehes oli l'uteranskoi, sit voibi i lapses roija l'uteranskoi. Müö toven elimmö kahten vieron rajal: pravoslaunoin da l'uteranskoin. Opastuimmo suvaiččemah.

Minun lapsuskoin suures čupus oli paberine Hristos-obrazu; moine oli annettu jogahizeh evakkokodih. Meijän vahnu Baba, kudai oli roinnuhes jo vuvvennu 1873, ainos huondeksel da illal risti silmii da pani malittuu sen obrazan ies. Müö lapset čut' vai ellendimmö sanat *Hospodi pomilui*... Kai muu oli mostu kieldü, kudamua niken meis ei tiedänüh. Baban malitut onnuako oldih sluavinkielel, no toinah sinne oli lükittä segah karjalaksegi midätah. Sen vähän ellendimmö, ku kuulimmo, kui häi saneli meijän kaikkien nimet. Baba onnuako pakičči jumalabuu da tervehüttü meile jogahizele.

Argiruadolois minun kois vahnemat keskenäh paistih karjalakse, a meidü lapsii tahtottih kazvattua enämbi suomen kieleh, kudai meil roih pakko, tahtonemmo piästä

edehpäi elokses. Dai erähis meis kazvoigi kaksi- libo kolmikielizii: maltoimmo paista suomekse, karjalakse da vie savokse viändiä! Vot oli kielikülüü külläl! Nügözen kielitijjon mugah, ku vahnembil olloh eri muamankielet, sit lapsi kazvau putin kaksikielizekse, konzu mollembat vahnembat ainos paistah hänenke omassah kieldü. Sitä metoodua ei olluh meil perehis, a üksikai kuitah opastuimmo. Olemmo suannuh eliä ozakkahasti, ku olemmo opastunnuh hüvin suomen kielen: olemmo voinnuh kävvä školua, opastuo omah ammattih da vie tulla toimeh suomelazes ühteiskunnas.

A kuibo sen oman koin kielenke on mennüh? Olemmogo sen jo kogonah unohtannuh? Konzu jälles voinua tuldih karjalazet evakot uuzile eländükohtile, heidü kandurahvas vähäzel kaččeli alači kulmis: "Mi on neče kieli, kudamua hüö paistah, ethäi sit sua nimidä tolkkuu, toinah on se ven'ua, ku hüö sie rajal ollah elettü, ven'alazien rinnal?" Sidhäi ellendämmö, mikse mejän muamat da tuatat oldih vaikkani, daže vie nähtih huigiedu kielen täh. No tänäpäi ei ole nimittumua motiivua panna tuohustu vakan al. Mejän kielen arvo on nossuh.

Mejän muas on jo tostu kümmandü vuotta tiedozesti elvütettü karjalan kieldü. Dai hüvin se on jo ruvennuhgi hengittämah. Enzimäi oli tiedomuailmasgi vähäzel vaivevuttu, ku ainos ei rahvas ellendettü tämän elvütuksen mieldü. Dai vie tänäpäigi voit kuulta küzümüksen: "Midä hüödüü on elvüttiä kieldü, kudai čutvai ei ole kuolluh da unohtettu?" Konzu minä vuotta kaksikümnen tagaperin rubein omua kieldü tutkimah, minul akadeemikko Pertti Virtaranta, suuri karjalan kielen üstävü, vähäzen varovazesti sanoi: "Gu ei vai olis jo lähäl suattohoiduo kai karjalan kielenke hommuandu..." Meni eräs vuosi, rubei häigi uskomah, što ei ole se ihan tühjü dielo. A nügöi sie tuonilmazis häi toinah on hüväs mieles, gu meil karjalan kieli on havačunnuh: on piästettü ilmah kirjallizuttu, opastetah da tahtotah opastuo, daže nuorizo, pagizemah, lugemah, kirjuttamah omal kielel. Da vie on professoran virgu, da hommuammo kielele omua virallistu tunnustamistu (stuatusua).

Nügöi kaikin tiiämmö, što meil on oigevus omah kieleh, ühtenjütui kui suomenruoččilazil da saamilazil mejän muas. Sanotah, kielettäh ei ole kanzua, juurettah ni kargei heinü ei kazva.

Tänäpäi müö salmilazet olemmo suurien tegoloin ies. Kui pidiä hengis da vie juohtatella mieleh da tüöndiä ielleh omile lapsile da bunukoile omua kieldü? Vai omas ičes se lähtöü, ei ni kenen käsküs. Paista voimmo kaikin kui maltammo, jogahine kui puutuu, omah luaduh. Ku emmo tiedäne sanazii, otammo suomen kielespäi, panemmo karjalan piättehet – muga hüvä? Nengahäi sevoitetah Ven'an puolelgi karjalazet ven'ua omassah kielenke, da hüvin ellendetäh toine tostu. Hüvin müö salmilazetgi ellendämmö suojärvilazii, suistamolazii da imbilahtelazii, hos hüö mejän mieles "putilleh ei paista". Müö salmilazet emmo vähäs kaupas pane tuohustu vakan al, toizin sanojen emmo peitä omii kügülöi, no meil se ominazus voibi vie kiändüö hüväkse, ku vai ruohtizimmo paista, mengäh kuitah. No pagin on üksii dielo,

a lugemine da kirjuttamine toine. Tiettäväine, olis hüvä ku vie maltazimmo kunnolleh kirjuttua omal kielel. Sih taidoh ei ole muudu keinuo gu vai lugie valmehekse painettuloi tekstoi. Niilöi meil jo midävai ei olle: on opastundukirjua, sanakirjua, kaikenjüttümiä kirjallizuttu, gramaatiekkua, on karjalankieline Oma Mua -lehti... Niil rahvahil, kudamat kirjutetah midätah jullattavakse, on suuri vastus. Heishäi otetah mallii toizet, ket tahtotah opastuo. Pieni ezimerki: emmo voi kirjuttua *üöniekku*-sanan monikokse *üöniekut*, a *üöniekat*; emmo mene *kluubuh*, a *kluubah*...i muga ielleh. Paistes voimmo sanuo: *lähtemmö pellol*, a kirjutukses *lähtemmö pellole*. Kui kirjuttua, opastetah meidü sanakirjat da toizet opastusmaterijualat. A gu voinemmo kunnetah kävvä kursiloil, vie parembi roih.

Kui kaikil karjalazil, muga i meil salmilazil ainos on rajan lähäzüs olluh suuri merkičüksen puoles: oli sit küzümükses omat juuret, viero libo kieli. Olemmo suannuh lujat evähät da hüvät nevvot, ku olemmo nostannuh omua ičentunduo suomelazen da ven'alazen välizen rajan pinnas. Elos on opastannuh meidü ellendämäh da suvaiččemah toizis kul'tuurois mejän muah tulluzii rahvahii, konzu vastavummo heijänke. Uvves, avvoimembas Jevroupas olemmo tärgiet spetsialistat, ku luajimmo uuttu, parembua maailmua, rajatundu da suvaiččijua kul'tuurua.

Passibo teile kuundelendas!